

Hány év múlva? – A konvergencia természetéről és időigényéről*

Oblath Gábor,

az MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézetének és az ELTE TÁTK Közgazdaságtudományi Tanszékének tudományos főmunkatársa

E-mail: oblathg@gmail.com

A dolgozat az egyes statisztikai mutatókhoz kötött, numerikus gazdaságpolitikai kritériumok kérdéseivel foglalkozik. Azt vizsgálja, hogy melyek lehetnek bizonyos célállapotok elérésének feltételei, továbbá hozzávetőlegesen mekkora lehet egyes kritériumok elérésének a feltevésektől függő időigénye. Ezek a kérdések a konvergencia problémájához kapcsolódnak, amelyet az írás egyrészt a hazai gazdasági felzárkózás, másrészt az állami adósságráta-csökkentés kilátásainak – illusztratív forgatókönyvekre támaszkodó – áttekintése alapján elemez. Az elemzés reflektálni igyekszik arra, hogy az euróbevezetés jelenlegi hazai feltétele az euróvezetethez viszonyított 90 százalékos fejlettségi szint elérése, az ún. válságadók kivezetésének pedig az, hogy 50 százaléknál alacsonyabb legyen az államadósság-ráta. Az írás fő következtetése szerint – a realitások határain belül mozgó feltevések és alkalmas kivételési módszerek mellett – lényegesen nagyobb a kritériumok elérésének időigénye, mint azt kitűzőik vélik. Emellett maguk a kritériumok, illetve azok kölcsönhatásai is jelentősen befolyásolhatják azokat a gazdasági folyamatokat, amelyek célállapotához a numerikus kritériumok kötődnek.

TÁRGYSZÓ:
Európai Unió.
Visegrádi országok.
Gazdasági fejlettség.

* A cikk alapjául szolgáló kutatást az Országos Tudományos Kutatási Alprogramok – OTKA 105660-K számú kutatási pályázata támogatta. Jelen írás két elektronikus formában megjelent korábbi cikk (*Oblath* [2012a], [2012b]) jelentősen átdolgozott és kibővített változata.

Az Európai Unió (EU) működésének fontos jellegzetességei közé tartozik, hogy egyes eljárásait bizonyos küszöbökhez köti, amelyek statisztikai mutatók GDP-arányos értékéhez, illetve a gazdaság relatív (az Unió átlagához viszonyított) fejlettség szintjéhez egyaránt kapcsolódhatnak. Az előbbire a legismertebb példát az euróövezeti csatlakozás két fontos kritériuma – a GDP arányában 3 százalékos költségvetési deficit és 60 százalékos államadósság – kínálja, az utóbbira pedig az a körülmény, hogy egyes uniós források igénybevételének feltétele az EU százalékat nem meghaladó regionális fejlettségi szint. Írásom az ilyen természetű küszöbértékek megközelítésének és elérésének feltételeivel, valamint az ehhez szorosan kötődő konvergencia problémájának statisztikai és közgazdasági kérdéseivel foglalkozik.

A témakör azért is érdemel figyelmet, mert hasonló típusú kritériumok Magyarországon is megfogalmazódtak. Ilyen volt például az, hogy az euró hazai bevezetésének feltétele a GDP-arányos államadósság 50 százalékos szintjének elérése.¹ Az ország euróövezeti csatlakozásának hivatalosan bejelentett kritériuma utóbb módosult: e cikk írásának idején az a feltétel hatályos, hogy a hazai egy főre jutó GDP szintje elérje az eurózóna átlagának 90 százalékát.² Az 50 százalékos adósságráta-küszöb azonban nem vált érvénytelenné, csak a hatóköre változott. Egy, a *The Wall Street Journal*-ban megjelent interjú szerint ennél alacsonyabb állami adósságráta elérése teszi lehetővé az ún. válságadók (egyes szektorokra kivetett különadók) kivezetését (*Fehér* [2013]), továbbá Magyarország Alaptörvénye (*Magyar Közlöny* [2011] 37. cikk (4) szakasz) értelmében az Alkotmánybíróság gazdasági tárgyú ítélezési jogkörre akkor válik majd teljessé, ha az adósságráta e küszöbértéket elérte.

Ezek a példák arról tanúskodnak, hogy az írás címében feltett kérdés nemcsak az EU által támasztott, az említett egyes feltételek, hanem az itthon megszabottak szempontjából is érdeklődésre tarthatnak számot. Az ilyen típusú numerikus kritériumokat illetően többféle kérdés is megfogalmazható. Felmerülhet például, hogy mi lehet a mögöttük meghúzódó közgazdasági vagy más természetű logika. Ezt azonban csak röviden érintem, ehelyett arra a kérdésre keresek választ, hogy vajon mekkora lehet az ilyesfajta küszöbök elérésének – egyes feltevésektől függő – hozzávetőleges időigénye. Elemzésem azonban nem arra irányul, hogy meghatározza bizonyos kritériumok teljesítéséhez (teljesüléséhez) szükséges évek számát – ez nyilvánvalóan értelmetlen vállalkozás lenne. Éppen ellenkezőleg, azt kívánom bemutatni, hogy a fel-

¹ „Az euró bevezetésére akkor van esély, ha Magyarország 50 százalékra viszi le a bruttó hazai termék arányában mért államadósságot” (*Origo.hu* [2011]).

² „Magyarországnak komolyan az euróhoz való csatlakozással nem szabad foglalkoznia egészen addig, míg Magyarország általános fejlettségi szintje el nem éri az eurózóna fejlettségének a 90%-át” (*Portfolio.hu* [2012]).

tevésektől és a kivetítési módszerektől függően, hatalmas különbségek mutatkoznak egyes célértékek elérésének időigényében. Úgy vélem, fontos, hogy a szakma e tekintetben is segítse mind a feltételeket/célokat kitűző politikusok, mind pedig a széles közvélemény tájékozódását.

Írásom első része a reálgazdasági felzárkózásról szól, és ahhoz az elgondoláshoz kapcsolódik, hogy Magyarországon akkor vezethető be az euró, ha fejlettségi szintünk eléri az euróövezet 90 százalékát. Ebben a részben kitérek a felzárkózás alternatív értelmezéseire, mérésére, a hazai felzárkózás elmúlt másfél évtizedére, a hazai és a visegrádi országokat jellemző folyamatok összehasonlítására, valamint a 90 százalékos szint elérésének lehetséges időigényére. A második rész a konvergencia időigényének egy másik példájával foglalkozik, azt vizsgálja, hogy – alternatív feltevések mellett – hozzávetőlegesen mikor érhetjük el a GDP-hez viszonyított 50 százalék alatti államadósságot. Az összegző részben arra hívom fel a figyelmet, hogy az írásban vizsgált hazai numerikus feltételek nem semlegesek: önmagukban is, egymással kölcsönhatásban pedig kiváltképpen a gátolhatják a megjelölt célok elérhetőségét.

1. Felzárkózás – A kilencven százalékos relatív fejlettségi szint elérhetősége és az euró bevezetése

Az euró hazai bevezetéséről *Neményi Judittal* írt cikkünkben (*Neményi–Oblath* [2012]) számos – a csatlakozni szándékozó országra nézve kötelező, ún. maastrichti kritériumok teljesítésénél szigorúbb – feltételt fogalmaztunk meg arra vonatkozóan, hogy Magyarország kihasználhassa az euróövezeti csatlakozásból eredő előnyöket, s elkerülje a más országokban realizálódott kockázatokat. E feltételek közül azonban nem feledékenységből hagytuk ki az euróövezethez mért fejlettség valamely kitüntetett szintjét. Hanem azért, mert nincsenek olyan meggyőző közgazdasági érvek vagy tapasztalati eredmények, amelyek alátámasztanák, hogy a kockázatok realizálódása a relatív fejlettségi szinttől függne. Például Írországban az egy főre jutó GDP (vásárlóerőparitáson mért) szintje 10 százalékkal meghaladta az euróövezet átlagát, amikor az eurót bevezette, és 33 százalékkal volt az átlag felett, amikor a nemzetközi válság idején súlyos bajba került. Spanyolország pedig, amely relatív fejlettségét tekintve 95 százalékon állt a válság kitörésekor, csaknem pontosan ugyanazokkal – a hitelezési buborék szétpattanását követő – nehézségekkel szembesült, mint Írország. Ez a két ország nem azért került bajba, mert az egy főre jutó GDP szintje eltért az euróövezet átlagától, hanem azért, mert sem a hitelezés szabályozása, sem a költségvetési politika nem reagált időben a gazdaság túlfűtöttségére. Hasonló okok vezettek oda, hogy Szlovénia (a legfejlettebb új EU-tagország) is válságba került az euróbevezetést követően. Szlovákia

viszont, amelynek fejlettsége jelentősen elmarad az említett országokétól, és éppen a válság évében, 2009-ben vezette be az eurót, sikerként könyvelheti el az euróövezeti csatlakozást. Ezek a példák érzékeltetik, hogy nem a fejlettségi szint, hanem más, sokkal fontosabb körülmények és feltételek határozzák meg az euró bevezetésének sikerét. Ha azonban a relatív fejlettségi szint a hivatalos kritérium, akkor éppen a releváns közgazdasági feltételek felől tolódik el a figyelem egy olyan felé, amelyik az euróövezeti csatlakozás sikere szempontjából másodlagos jelentőségű.

1.1. „Utolérés” vagy konvergencia?

A következőkben azt vizsgálom, hogy alternatív feltevések mellett mekkora lehet az euróövezet 90 százalékos fejlettségi szintje elérésének időigénye. A kérdéstről a portfolio.hu internetoldal már közölt egy tanulságos cikket (*Portfolio.hu* [2012]), amelynek következtetései hasonlóak azokhoz, amelyekre magam jutottam. A lényeges különbség nem az illusztratív számítások „eredményeiben”, hanem a felzárkózási folyamat szemléletében van. A felzárkózás időigényéről szóló illusztratív scenáriók kialakításakor ugyanis a konvergencia működésmódjáról kétféleképpen lehet gondolkodni. Az egyik lehetőség az, hogy kiválasztunk egyes múltbeli periódusokat, amelyeket gyors/lassú felzárkózás jellemzett, és a GDP/fő múltban tapasztalt növekedési ütemeit, illetve azok különbségét (esetleg a közeledés évi átlagos, százalékpontban kifejezett mértékét) – a mai relatív fejlettségi színből kiindulva – kivetítjük a jövőbe. Ez a módszer garantálja, hogy a fejletlen ország valamikor biztosan utolérje, majd meghaladja a fejlettebb térség színvonalát, így mellesleg azt is, hogy elérje annak 90 százalékát. Ha adott az induló relatív szint, akkor az, hogy hány év múlva éri el a 90 százalékot, a fejlett térség egy főre jutó GDP-jének növekedésére és a fejletlen ország afeletti többletnövekedésére vonatkozó feltevésből adódik. Ezzel a megközelítéssel az a fő probléma, hogy a „felzárkózást” (vagyis a konvergenciát), valamint az „utolérést” azonos értelmű fogalmakként kezeli, s így fel sem merül az a fontos kérdés, hogy vajon milyen relatív szint felé konvergálhat a gazdaság.

Az alternatív gondolkodási keretnek fontos építőeleme, hogy a gazdasági felzárkózás közeledést jelent, nem pedig utolérést, s kiváltképpen nem „túlszárnyalást”. Egészen pontosan azt jelenti, hogy csökken a gazdaság mindenkori helyzete és hosszú távú fejlődési pályája közötti távolság.³ Természetesen lehet azzal a feltevéssel élni, hogy Magyarország hosszú távú fejlődési pályája megegyezik a fejlett térségével (esetünkben az euróövezetével), de ez nagyon távol áll bármiféle szükségességűtől. E feltevés alapján beszélhetünk abszolút konvergenciáról az euróövezet szint-

³ A gazdasági felzárkózásként értelmezett konvergenciáról, továbbá az abszolút és a feltételes konvergencia jelentéséről lásd például Barro [2005] magyarul megjelent könyvét.

jéhez, és végezhetünk illusztratív számításokat a 90 százalék elérésének időigényére, a konvergencia alternatív (hipotetikus) ütemei mellett. Csakhogy az előbbinél nem kevésbé kézenfekvő az a feltevés, hogy Magyarország – tartós sajátosságai folytán – hosszú távon nem az eurózóna 100, hanem például 80, vagy 90 százaléka felé konvergál a mai 60 százalékos szintről. Ez esetben lehetne feltételes konvergenciáról beszélni, ellenben semmiféle illusztratív számítást nem lehetne végezni a 90 százalék elérésének időigényéről, lévén az első esetben soha, a másodikban pedig a végtelenben érünk el a megcélzott szintet. Mivel azonban írásom célja éppen az, hogy számszerűen is illusztráljam a konvergencia lehetséges időigényét, a következőkben abszolút konvergenciát feltételezek (vagyis azt, hogy a hazai GDP/fő hosszú távon az eurózóna átlagának 100 százaléka felé közelít).

1.2. Magyarország gazdasági felzárkózásának közelmúltja – összehasonlítás a visegrádi országokkal

Mielőtt a hazai gazdaság hosszú távú felzárkózásának kilátásait vizsgálnám, érdemes kitérni az 1995 és 2012 között tapasztalt felzárkózásunk profiljára és annak összehasonlítására a visegrádi országokkal. Ehhez azonban – a gyakori félreértések miatt – fontos tisztázni, hogy a nemzetközi statisztikákban közölt vásárlóerő-paritások csak keresztmetszeti összehasonlításban (egy-egy évben) alkalmasak a viszonylagos fejlettség alapmutatójának, az egy főre jutó GDP relatív volumenének meghatározására. Az így számított mutató évek közötti változását azonban nemcsak a relatív volumenek, hanem a relatív árak változása is befolyásolja (csakúgy, mint a vásárlóerő-paritáson mért összehasonlítások módszertanában történt váltások), ezért alkalmatlan a relatív reálszintekben bekövetkezett változások mérésére. Ahhoz, hogy a relatív fejlettség reálszintjének időbeni alakulásáról képet kapjunk (idősort készítsünk), valamely kiválasztott év vásárlóerő-paritásán és árain kell a többi év relatív szintjeit meghatározni (a kiválasztott év folyó vásárlóerő-paritáson mért relatív szintjének és az egy főre jutó GDP relatív volumenindexeinek összekapcsolásával).⁴

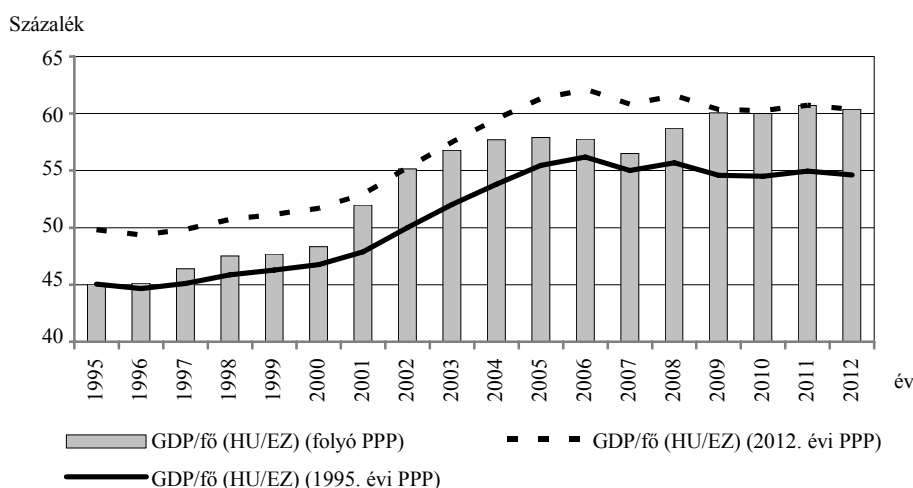
Az 1. ábra arról ad képet, hogyan alakultak az euróövezethez viszonyított éves szintek egyrészt folyó, másrészt 1995. évi, illetve 2012. évi konstans vásárlóerő-paritáson (és árakon) 1995 és 2012 között.

A folyó vásárlóerő-paritáson számított szinteket oszlopok jelzik, utalva arra, hogy azok tartalma évenként változik. Látható, az, hogy az időszak kezdő vagy záró évét választjuk a reálszint-összehasonlítás referenciaévének, nem befolyásolja a felzárkózási folyamat profilját, csupán 5 százalékponttal eltolja az éves szinteket. Ez nagyjából úgy értelmezhető, hogy Magyarország 1995 és 2012 közötti, az euróövezethez

⁴ Lásd erről az *Eurostat-OECD* [2012] módszertani útmutatóját. 18. old.

45-ről 60 százalékra történt, folyó vásárlóerő-paritáson mért 15 százalékpontnyi felzárkózásához mintegy 10 százalékponttal járult hozzá a relatív volumenváltozás és 5 százalékponttal a relatív árváltozás, illetve egyéb hatás. (A növekedési ütemeket tekintve, folyó vásárlóerő-paritáson évi átlagban 1,7 százalékkal nőtt az eurózónához viszonyított GDP/fő, amihez a relatív volumennövekedés évi 1,1, a relatív árhatás 0,6 százalékponttal járult hozzá – erről az 1. táblázat ad majd képet.) A reáljövedelmi felzárkózás, s így az illusztratív kivetítések szempontjából természetesen a relatív volumenváltozások az érdekesek.⁵

1. ábra. Az egy főre jutó GDP Magyarországon a mai eurózóna (EZ) százalékában, folyó, valamint 1995., illetve 2012. évi változatlan vásárlóerő-paritáson (1995–2012)

Forrás: Saját számítás az EU-Bizottság AMECO-adatbázisa alapján.

Az 1990-es évek elején tapasztalt visszaesést és az 1995. évi stabilizációt követően, 1996 után bontakozott ki az 1. ábrán bemutatott felzárkózási folyamat, amely 2001-ben váltott nagy sebességre és egészen 2006-ig tartott.⁶ Azóta Magyarország relatív fejlettségi szintje, kisebb elmozdulásokkal, csökkenő. Voltaképpen az elmúlt 17 évből 11 évben zártunk fel, ebből 6 évben volt gyors a felzárkózás (2001–2007-ig), éppen azokban az években, amelyeket jelentős belső és külső egyensúlyhi-

⁵ Persze az is izgalmas kérdés, hogy egyes periódusokban miért válnak el egymástól markánsan a folyó, illetve konstans vásárlóerő-paritáson (és árákon) mért változások (például 2000–2002-ben vagy 2008–2009-ben), de ennek tárgyalása túlmenne írásom keretein.

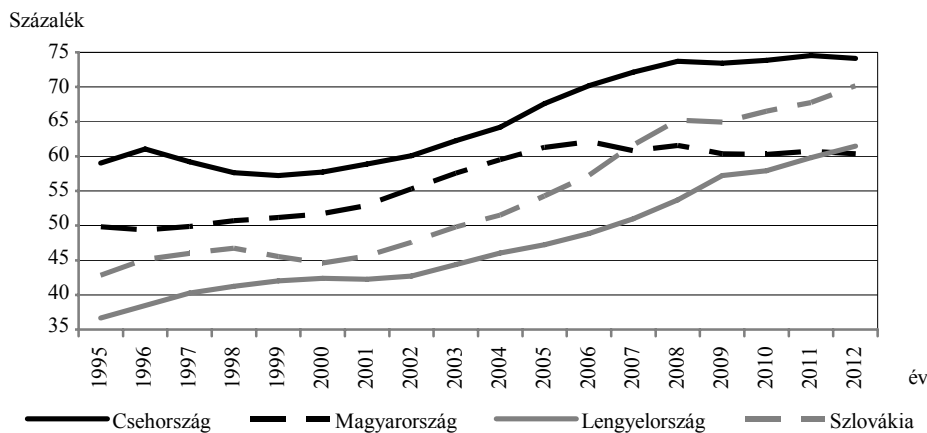
⁶ A hazai GDP nominális és változatlan áron mért szintjére vonatkozó – 1995-ig visszamenő – adatok az elmúlt években revízió alá kerültek, s az új idősorok alapján kirajzolódó folyamatok esetenként ütköznek az egyes időszakokra vonatkozó korábbi közgazdasági percepciókkal (Oblath [2012]). Az írásban természetesen a jelenleg érvényes hivatalos adatokra támaszkodom.

ányok jellemeztek, és a GDP-arányos államadósság, valamint a nettó külföldi adósság fenntarthatatlan sebességgel emelkedett. Azok a gazdaságpolitikai lépések és külgazdasági sokkok pedig, amelyek az eladósodási folyamatot megfékezték, a felzárkózást is megakasztották.

Mindebből korai lenne olyan következtetést levonni, hogy Magyarország csak fenntarthatatlan egyensúlyhiányok mellett képes (s így hosszú távon képtelen) felzárkózni, de a múltbeli tapasztalatok a jövőre vonatkozó felzárkózási forgatókönyvek közül az óvatosabbak mellett szólnak. Abban az időszakban ugyanis, amelyet viszonylagos makrogazdasági stabilitás jellemezett (1996–2000), a felzárkózás igen lassú volt: üteme nagyjából megegyezik a teljes 17 éves periódusával, amelynek utolsó 6 évében egyáltalán nem mutatkozott felzárkózás.

Éppen az elmúlt hat év relatív stagnálása indokolja, hogy kissé szélesebb összefüggésben, nevezetesen a visegrádi országokkal (Csehországgal, Lengyelországgal és Szlovákiával) összehasonlítva is képet kapjunk az euróövezethez történt hazai felzárkózásról. (Lásd a 2. ábrát.)

2. ábra. Az egy főre jutó GDP a négy visegrádi országban az euróövezeti (EZ 17) átlag százalékában, 2012. évi vásárlóerő-paritáson és áron

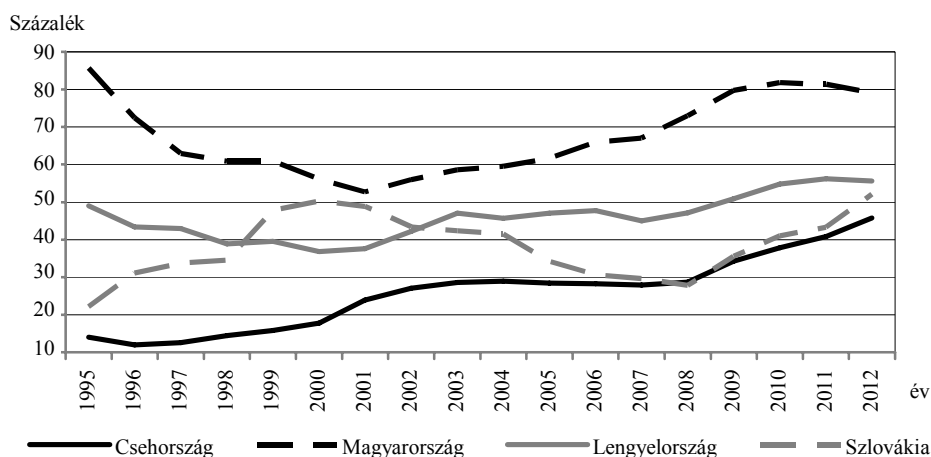
Forrás: Saját számítás az EU-Bizottság AMECO-adatbázisa alapján.

A 2. ábra értelmezéséhez figyelembe kell venni, hogy csak az utolsó évben (2012-ben) jelzi a relatív fejlettségi szinteket; az időszak egészét tekintve viszont jól mutatja a felzárkózás relatív dinamikáját. (Azért 2012 a referenciaév, mert az erre vonatkozó adat pontok jelzik a legutolsó keresztmetszeti összehasonlítás eredményeit, amelyek vélhetően a legpontosabbak, és a jelenlegi relatív pozíciók szempontjából közvetlenül is értelmezhetők.) Mind a négy országnak voltak jobb és rosszabb időszakai, a 2002 és 2006 közötti szakasz azonban valamennyi ország felzárkózásá-

nak gyorsulását hozta magával. Magyarországnak – Csehországgal és Szlovákiával ellentétben – 2006-ig nem voltak leszakadási szakaszai. A 2. ábrán jól látható, hogy 2006 után a pályák egyértelműen elválnak egymástól: a hazai elakadást követően is folytatódott a másik három ország felzárkózása (Csehországban két évvel később és lényegesen magasabb relatív szinten akadt meg a felzárkózás.)

A felzárkózási pályák eltérései aligha érthetők meg anélkül, hogy az időközben kialakult makrogazdasági egyensúlyhiányok nyomán eltérő pályákra kerültek az országok államadósság-rátái, amelyekről a 3. ábra ad képet. Ez az indikátor az egyensúlyhiányok felhalmozódása és a felzárkózás fenntarthatósága közötti kapcsolatnak csupán egyik metszetét jelzi (nem mutatja a magánszektor, s így az ország egésze külső eladósodást), de fontos adalék a felzárkózási pályák közötti divergencia értelmezéséhez.

3. ábra. A GDP-arányos államadósság alakulása a visegrádi országokban 1995 és 2012 között

Forrás: Eurostat-adatok.

Különösen tanulságos Magyarország és Szlovákia felzárkózási, illetve állami adósságpályájának összehasonlítása. (Lásd a 2. és 3. ábrát.) Amíg Magyarországon a felzárkózás 2001 és 2006 között tapasztalt gyorsulását az állami eladósodás gyors, és fenntarthatatlannak bizonyult emelkedése kísérte, Szlovákiában a felgyorsult felzárkózás a GDP-arányos államadósság tartós csökkenését alapozta meg. Ehhez a fontos különbséghez is köthető, hogy miközben Magyarországon 2007-ben – az adósságráta emelkedését fékezni hivatott költségvetési konszolidáció hatására – megállt a felzárkózás, Szlovákia fejlettségi szintje jelenleg is közeledik a fejlett EU-tagországokéhoz. Bár a felzárkózás dinamikája szempontjából a változatlan áron és vásárlóerő-paritáson mért változások a lényegesek – ezeket mutatja a 2. ábra – érde-

mes azt is megvizsgálni, hogy melyek a folyó vásárlóerő-paritáson mért GDP/fő relatív változásának összetevői egyes periódusokban. Erről ad áttekintést az 1. táblázat, amely 1. a GDP/fő folyó vásárlóerő-paritáson mért, eurózóna feletti évi átlagos növekedési többletét évi átlagos, 2. relatív árányváltozásra és 3. volumenváltozásra bontja, majd az utóbbit tovább bontja, mégpedig 4. a GDP és 5. a népesség eurózónához viszonyított évi átlagos változására.

1. táblázat

Az euróövezethez viszonyított, folyó vásárlóerő-paritáson (PPP-n) mért GDP/fő 1995 és 2012 közötti átlagos évi növekedésének dekompozíciója egyes periódusokban

Mutató	Ország*	1996–2012	1996–2001	2002–2006	2007–2009	2010–2012
1. GDP/fő változás folyó PPP-n (1 = 2 + 3)	CZ	0,6	-0,5	2,4	1,1	-0,8
	HU	1,7	2,4	2,1	1,3	0,2
	PL	2,9	2,1	2,3	5,4	3,3
	SK	3,1	2,0	4,4	4,8	1,6
2. Relatív árváltozás (+egyéb hatás)	CZ	-0,8	-0,4	-1,2	-0,4	-1,1
	HU	0,6	1,4	-1,1	2,2	0,2
	PL	-0,2	-0,3	-0,7	0,0	0,9
	SK	0,1	0,9	-0,3	0,6	-1,0
3. GDP/fő volumen-változás (3 = 4–5)	CZ	1,4	0,0	3,6	1,5	0,3
	HU	1,1	1,0	3,3	-0,9	0,0
	PL	3,1	2,4	3,0	5,4	2,4
	SK	3,0	1,1	4,7	4,3	2,6
4. GDP volumenváltozás	CZ	1,0	-0,5	3,1	1,7	0,1
	HU	0,5	0,5	2,4	-1,6	-0,5
	PL	2,7	2,1	2,3	4,9	2,5
	SK	2,6	0,8	4,1	3,9	2,3
5. Népességváltozás	CZ	-0,3	-0,5	-0,5	0,2	-0,2
	HU	-0,6	-0,5	-0,8	-0,7	-0,6
	PL	-0,4	-0,3	-0,6	-0,5	0,1
	SK	-0,4	-0,3	-0,5	-0,3	-0,4

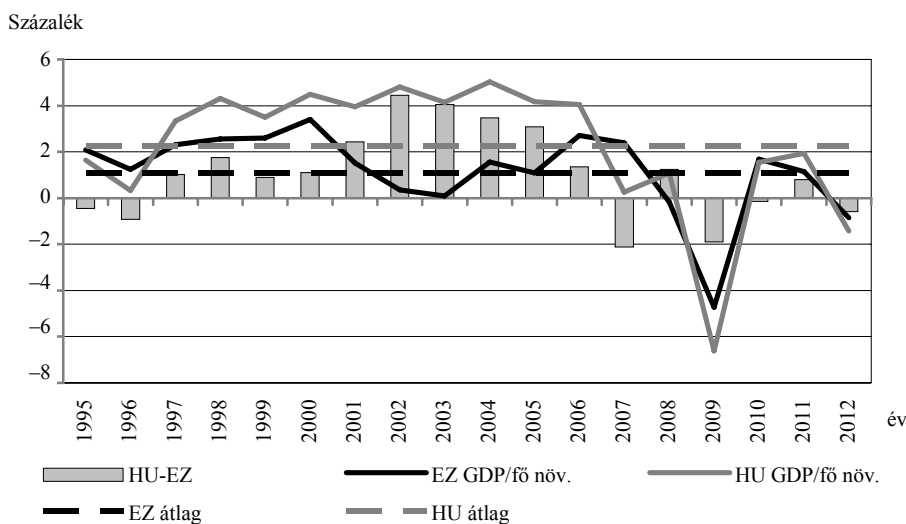
* CZ: Csehország, HU: Magyarország, PL: Lengyelország, SK: Szlovákia.

Megjegyzés. A kerekítések miatt az összetevők esetenként nem pontosan adják ki az összegeket, illetve különbségeket. A harmadik oszlopban (1996–2012) az elmúlt 17 esztendő átlagos évi relatív (az euróövezethez viszonyított) változásai, a negyedikben a hazai felzárkózás felgyorsulásáig tartó időszak (1996–2001), az ötödikben a gyors hazai felzárkózás időszakának (2002–2006), a hatodikban a hazai költségvetési konszolidáció – a nemzetközi válság évét is magába foglaló – periódusának (2007–2009), végül az hetedikben az elmúlt három év relatív növekedési ütemei szerepelnek. Tájékoztatóul, 2012-ben az eurózónához viszonyított GDP/fő szintjek, folyó vásárlóerő-paritáson számítva a következők voltak: CZ 74, HU 60, PL 61, SK 70 százalék.

Forrás: Saját számítás az EU-Bizottság AMECO-adatbázisa alapján.

Az 1. táblázat azt mutatja, hogy Magyarország felzárkózása – mind az időszak egészében, mind pedig egyes részperiódusokban – több tekintetben is különbözik a másik három országtól. Az időszak egészét nézve szembevetve, hogy nálunk a GDP/fő volumenváltozása számottevően elmarad a folyó vásárlóerő-paritáson mért változástól. Csehországban éppen fordított a helyzet, a másik két országban pedig nincs számottevő eltérés a folyó, illetve konstans vásárlóerő-paritáson mért változások között. További sajátosság, hogy Magyarországon a relatív GDP/fő növekedését a másik három országnál nagyobb mértékben emelte az euróvezetkez viszonyított népességcsökkenés (a GDP/fő növekedési többletének több mint a fele ebből adódott). Így a GDP hosszabb távú relatív volumenváltozását tekintve lényegesen kedvezőtlenebb az ország viszonylagos pozíciója (Magyarországon évi 0,5 százalékos, Csehországban 1 százalékos, Lengyelországban és Szlovákiában 2,5 százalékos feletti növekedési többlet az eurózóna felett), mint amit akár a folyó, akár a konstans vásárlóerő-paritáson mért összehasonlítások sugallnak (vesd össze az első négy sort a harmadik, illetve negyedik blokk négy sorával).

4. ábra. A GDP/fő növekedési üteme az eurózónában és Magyarországon (százalékos változás), valamint az éves növekedési ütemkülönbségek (százalékpont)

Forrás: Eurostat-, KSH-adatok és saját számítás.

E helyt nincs mód az egyes periódusok sajátosságainak részletes elemzésére, néhány körülményre azonban érdemes felhívni a figyelmet. Először is arra, hogy a hazai viszonylagos makrogazdasági stabilitás időszakában (1996–2001) mind a GDP/fő, mind pedig a GDP eurózóna feletti többletnövekedése nagyjából megegye-

zett az időszak egészét jellemző értékekkel (ebben a periódusban ezek a mutatók a többi országban a hosszabb távú átlag alatt voltak). Másodsor arra, hogy abban az időszakban, amelyben saját 17 éves átlagához mérten kiemelkedően gyors volt Magyarország felzárkózása (2002 és 2006 között), a másik három országhoz viszonyítva távolról sem volt kiemelkedő a hazai gazdasági növekedés (Szlovákiában és Csehországban gyorsabb volt, Lengyelországban nagyjából azonos volt a növekedési ütem). Harmadrészt pedig, az elmúlt három évben lényegesen rosszabbul teljesítettünk, mint a többi visegrádi ország: a GDP/fő eurózónához viszonyított változatlan szintje kizárólag a hazai relatív népesség-csökkenéshez köthető. Maga a GDP bővülése nálunk évi átlagban 0,5 százalékkal elmaradt az euróövezet ütemétől, Csehországban meg egyezett azzal, Lengyelországban és Szlovákiában pedig évi 2,5 százalékkal magasabb volt annál.

Azt is érdemes áttekinteni, hogy a felzárkózást előmozdító növekedési ütemkülönbségeket milyen hazai, illetve euróövezeti növekedési ütemek alapozták meg. A 4. ábrán látható, hogy az igazán gyors felzárkózás évei egybeestek az euróövezeti dekonjunktúrájával, illetve lassú növekedéssel (2001–2005), amikor a külső kereslet visszafogó hatását a fenntarthatatlannak bizonyult fiskális élénkítés erősen túlkompensálta.

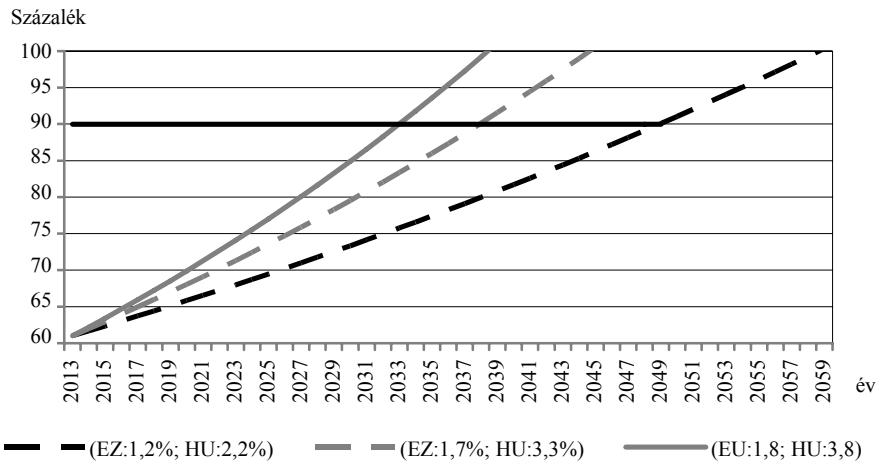
1.3. A 90 százalékos szint elérésének időigénye: illusztratív forgatókönyvek

Három feltevés alapján és kétféle módszerrel illusztrálom a 90 százalékos fejlettségi szint elérésének lehetséges időigényét. A feltevések ahhoz kapcsolódnak, hogy az 1995 és 2012 közötti időszak melyik szakaszának „átlagos” folyamatait hosszabítjuk meg: 1. a teljes időszakét; 2. a nemzetközi válság kitöréséig tartó periódusát (1995–2008); 3. a felzárkózás csúcspontjáig tartó szakaszát (1995–2006). Lehetne más feltevéseket is választani, továbbá fontos hangsúlyozni, hogy ezek nem valószínű vagy lehetséges kimenetek, hanem illusztratív példák. E feltevések alapján egymástól lényegesen eltérő pályák rajzolódnak ki, pedig mindössze évi 0,5 százalékpontnyi hazai növekedési többletben különböznek egymástól. A hazai és az euróövezet egy főre jutó GDP-növekedésének évi átlagos üteme a három időszakban rendre a következőképpen alakult: 2,2, illetve 1,2 százalék; 3,3, illetve 1,7 százalék és 3,8, illetve 1,8, százalék.

Ami a scenáriók előállításának kétféle módszerét illeti, az egyikbe – konstrukciójánál fogva – bele van építve az utolérés (+ „túlszárnyalás”) víziója, mivel konstans növekedési ütemkülönbségeket feltételez. A másik technika ettől csak két aprónak látszó mozzanatban különbözik. Egyrészt a példaként választott periódusokban tapasztalt konvergenciasebességet tekinti konstansnak, másrészt merész ugyan, de az

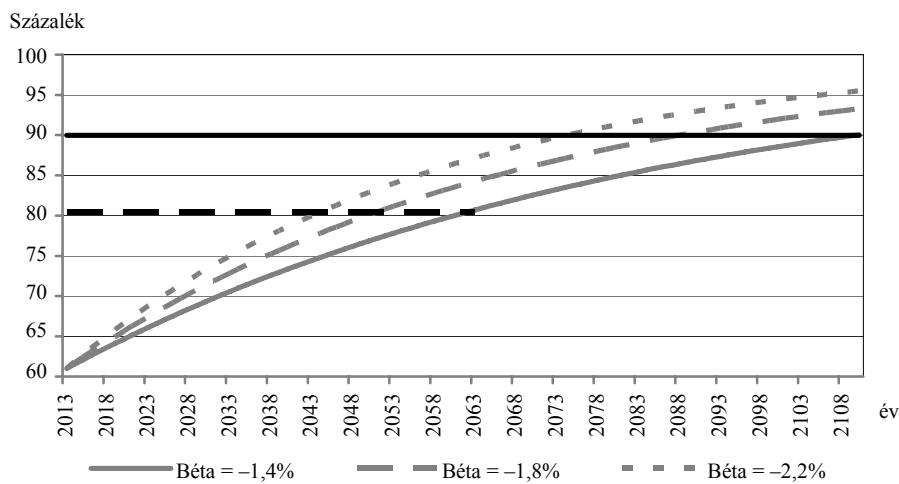
előbbinél kevésbé: abszolút konvergenciát (hosszú távon 100 százalékos felzárkózást) feltételez, ám ezzel kizárja a „túlszárnyalást”. Az 5. ábra az utolérés, a 6. a konvergencia feltevésén alapuló scenáriókat illusztrál.

5. ábra. Az euróövezethez viszonyított GDP/fő hosszú távú illusztratív pályái konstans növekedési ütemkülönbséget feltételezve

Forrás: Saját számítás.

6. ábra. Az euróövezethez viszonyított GDP/fő hosszú távú illusztratív pályái a konvergencia konstans ütemét feltételezve

Forrás: Saját számítás.

Az 5. és 6. ábra igen eltérő pályákat mutat be, jóllehet azonos múltbeli időszakok folyamatait vetíti a jövőbe. A különbség abban van, hogy amíg az első a növekedési ütemeket, a második a fejlettségi rés csökkenésének éves ütemét tekinti változatlanak (a konvergencia ütemét béta értéke jelzi). A konvergencia változatlan üteme azzal jár, hogy a távolság csökkenésével együtt zsugorodik a fejlett térség és az utolérő ország közötti növekedési ütemkülönbség. Amíg az előbbi megközelítés értelmesnek látszó választ ad arra a kérdésre, hogy hány év múlva érjük utol az eurózóna fejlettségi szintjét, az utóbbi esetében csak annak a kérdésnek van értelme, hogy hány év alatt tehetjük meg a fejlettségi rés záródásához szükséges út felét (ez az ún. felezési idő; az ábrán szaggatott vonal jelzi a félutat a 100 százalékos felzárkózás felé).⁷

Az 5. és 6. ábrák egyrészt azt üzenik, hogy a) csak nagyon optimista feltevésekkel és a felzárkózási folyamat természetének alapvető félreértésén alapuló technikával hozható ki az euróövezet 90 százalékos szintjének körülbelül 21 éven belüli elérése; b) józanabb feltevések és módszer szerint ugyanehhez mintegy 50-100 évre lenne szükség (ha abszolút konvergenciát feltételezünk, amely feltevésben okkal kételkedhetünk). Másrészt azonban azt is üzenik, hogy olyan kritérium, amely teljesítésének becsült időigénye ennyire tág határok között mozoghat, valójában nem tekinthető kritériumnak.

2. Az 50 százalék alatti állami adósságráta elérésének kilátásai

A továbbiakban a statisztikai mutatókhoz kapcsolt numerikus kritériumoknak a konvergencia jelenségével összefüggő másik példájával foglalkozom. Azt vizsgálom, hogy – alternatív feltevések mellett – hozzávetőlegesen mekkora lehet az 50 százalék alatti államadósság/GDP arány elérésének időigénye. Amint a bevezetőben jeleztem, a kérdés hazai szempontból azért érdekes, mert a GDP fele alá süllyedő államadósság-ráta igen fontos szabályozási változások – köztük a válságadók kivezetése – feltételeként került megjelölésre. Egyfajta hivatalosnak tekintendő becslés is megjelent a kritérium elérésének időigényéről: a kormányfő az eurózóna jó, illetve jobb teljesítményétől függően 5-10 évre tette a feltétel elérhetőségét.⁸ Ennek ellenére is kérdés

⁷ A konvergencia ütemét a következő formulával számítottam: $\beta = \log[(1-YR_t)/(1-YR_0)]/t$, ahol t és 0 index a tárgy, illetve bázisidőszakot jelöli, így t az eltelt évek száma, YR (a relatív jövedelem-szint) = $(\text{GDP}/\text{népesség})_{\text{HU}}/(\text{GDP}/\text{népesség})_{\text{EZ}}$; HU Magyarország, EZ az eurózóna jele. A meghatározásból következik, hogy konvergencia esetén béta előjele negatív. A felezési idő = $\log(2)/\beta$.

⁸ Arra a kérdésre, hogy a válságadók meddig maradnak fenn, kétféle választ olvashattunk a *The Wall Street Journal*-ban megjelent interjúban (Fehér [2013]). Egyrészt azt, hogy mindaddig megmaradnak, amíg az állami adósságráta nem csökken 50 százalék alá. Arról pedig, hogy ez mikorra várható, azt olvashattuk, hogy „Ha az eurózóna jobban teljesítene (could do better) ez tíz év múlva bekövetkezhet, ha rendkívül jól teljesítene (could do extremely well), hat vagy akár öt év múlva is”.

marad azonban, hogy a hazai gazdaság várható hosszú távú növekedését és az államháztartás lehetséges egyenlegeit tekintetbe véve, hozzávetőlegesen milyen időtávon érhető el az 50 százalékos adósságráta. Ennek nyomán adódik a második kérdés: mennyire valószínű, hogy az állami adósságráta egyáltalán eléri az 50 százalékot? Végül azt is érdemes megbecsülni, hogy a gazdasági növekedést, illetve az államháztartási egyenleg/GDP-rátát tekintve milyen feltevésekkel kell élni ahhoz, hogy a konvergencia programban szereplő, ez év végi 78 százalékról 10, esetleg 6 év alatt 50 százalék alá kerüljön az adósságráta.⁹

2.1. A deficitráta, a gazdasági növekedés és az adósságráta kapcsolata

Mielőtt az összefüggésekről szó esnék, fel kell tenni a kérdést: létezik-e az államadósság-rátához kötött 50 százalékos limitnek valamilyen közgazdasági megalapozása? Hiába is keresnénk, nem találnánk olyan – ortodox vagy „unortodox” – közgazdasági teóriát vagy tapasztalati eredményt, amely szerint a GDP-arányos államadósság 50 százalék feletti/alatti szintje bármiféle szempontból vízválasztó lenne. Ellenben létezik egy fontos összefüggés, amelyre a később bemutatásra számszerű illusztrációk támaszkodnak. E szerint hosszú távon, változatlan nominális gazdasági növekedési ütemet és állami deficit/GDP-arányt feltételezve, az adósság/GDP-ráta egy stabil szint felé konvergál, amelyet a deficitráta és a nominális gazdasági növekedés ütemének hányadosa határoz meg. Ezért egy rögzített számszerű deficit szabály és adósságszabály csak akkor lehet konzisztens egymással, ha mögöttük a valósághoz közeli feltevések állnak a gazdaság nominális növekedésére nézve.¹⁰ Például a maastrichti 3 százalékos deficit- és 60 százalékos adósság-kritérium 5 százalékos hosszú távú nominális növekedés (így körülbelül 2,5 százalékos reálnövekedés és 2,5 százalékos infláció) esetén konzisztens egymással ($0,03/0,05 = 0,6$). Ha az infláció és a reálnövekedés ütemének csökkenése hosszabb távon például 4 százalékra lassítaná a nominális növekedést, akkor a 3 százalékos deficitkritériummal egy 75 százalékos adósságkritérium vagy a 60 százalékos adósságkritériummal egy 2,4 százalékos deficitkritérium lenne konzisztens. (Más kérdés, hogy az utóbbi tovább lassíthatná a nominális növekedést, és így tovább.)¹¹

⁹ Az EU-Bizottság tavaszi előrejelzése szerint 2013 végén 79,7 százalék lesz az adósságráta, de a szerző a kormány prognózisát veszi alapul.

¹⁰ Lásd erről *Buiter–Corsetti–Roubini* [1993].

¹¹ Mindebből az is következik, hogy permanens költségvetési egyensúly esetén az adósság hosszú távon nullához konvergál, többlet esetén pedig idővel elfogy (az állam nettó követelővé válik), hacsak a növekedés nem negatív, az utóbbi esetben viszont kérdés, hogy az adósságrátából mi szűnik meg előbb: a számláló vagy a nevező.

2.2. A hazai adósságráta alakulása alternatív feltevések mellett

Abból a kérdésből célszerű kiindulni, hogy milyen tényezők hatására változik az állami adósságráta. A bruttó államadósság/GDP éves változása alapvetően az éves deficitől (az adósság nominális emelkedésétől) és a GDP változásától függ. Az adósság nominális változását azonban a deficiten kívül számos egyéb tényező is befolyásolhatja. Ilyen az árfolyam alakulása, amely az adósság devizarészét értékeli át; a deficitet meghaladó, vagy attól elmaradó hitelfelvétel (az állam likvid eszközeinek gyarapodása, illetve azok felhasználása), s nálunk különösen jelentékeny „egyéb tényező” volt a magánnyugdíj-pénztáraktól átvett vagyon. Az ilyen tényezőkkel a továbbiakban nem foglalkozom, mert vagy nincs tartós hatásuk, vagy ha van, nem tudható, hogy az milyen irányú és mértékű.¹² Az említett két fő tényező közül a deficit az úgynevezett elsődleges egyenlegre és a kamatfizetési részre, a GDP változása pedig ár- és reálváltozásra bontható. Az adósságdinamika alapos elemzéséhez és valószínűsítő előrejelzések készítéséhez az alábbiaknál részletesebb, olyan felbontás indokolt, amely figyelembe veszi az elsődleges egyenleg, a reálnövekedés, a reálkamat és a reálárfolyam-alakulás hatását. A további nagyvonalú szcenárióelemzéshez azonban az alábbi egyszerű formulák is elegendők. Az első képlet azt mutatja, hogy az adósságráta mitől változik az egyik évről a másikra, a második pedig azt jelzi, hogy a tárgyidőszakban milyen szintre jut.

$$b_t - b_{t-1} = d_t - b_{t-1} \left(\frac{y}{1+y} \right),$$

$$b_t = \left(\frac{b_{t-1}}{1+y} \right) + d_t,$$

ahol b az adósság/GDP-t, d a deficit/GDP-t, y a folyóáras GDP növekedési ütemét, t és $t-1$ indexek pedig a tárgy-, illetve bázisidőszakot jelölik. Az első formula szerint az adósságrátát emeli a tárgyévi deficit GDP-hez viszonyított aránya, és csökkenti a tárgyévi nominális gazdasági növekedésnek a bázisévi adósságrátával képzett szorzata. A második képlet az előbbinek az átrendezése, amely felhasználható bármely év adósságrátájának meghatározására a bázisévi adósságráta, a nominális GDP tárgyévi változása, valamint a tárgyévi deficit/GDP arány ismeretében – feltéve, hogy a ko-

¹² *Náray László* hívta fel a figyelmet arra, hogy a deficiten és az árfolyam változásán kívüli egyéb tényezők hosszabb távon is jelentős hatást gyakorolnak egyes EU-tagországok adósságváltozására. Ebből az a tanulság, hogy országspecifikus előrejelzéseket nem lehet általános formulákra alapozni; a tartós specifikumoknak is alaposan utána kell nézni. Magyarország esetében azonban – a magánnyugdíj-pénztári vagyon átvételétől eltekintve – nem mutatkozik jelentős eltérés az árfolyamváltozással nem megmagyarázott állományváltozás és a deficit között.

rábban említett tényezők (az árfolyam változása és egyebek) nem befolyásolják az adósság változását.

Ha b_{t-1} helyére 0,78-at (a kormány által az ideai év végére prognosztizált adósságrátát) helyettesítjük be, akkor a d -re és az y -ra vonatkozó feltevések meghatározzák b_t értékét (2014-re), és egy Excel táblában b későbbi értékei bármely $2014 + n$. évre „manuálisan” kiszámíthatók. Létezik azonban általános formula is a $(t + n)$ -edik év adósságrátájának meghatározásához konstans növekedési ütem és deficitráta feltevése mellett:¹³

$$b_{t+n} = \frac{b_t}{(1+y)^n} + \frac{d}{y} \left(1 - \frac{1}{(1+y)^n} \right).$$

Ahogy az évek száma (n) növekszik, egyre kisebb lesz a jobb oldalon az első tag, csakúgy, mint a zárójelben szereplő tört értéke, így az adósságráta tart d/y felé. Ez megegyezik azzal a korábbi megállapítással, hogy konstans növekedési ütem és deficitráta esetén az adósságráta a deficitráta és a nominális növekedés hányadosa felé konvergál.

Az itt bemutatott scenáriók mindvégig konstans nominális növekedést (y) és deficitrátát (d) feltételeznek, és teljesen mechanikusak: nem tartalmaznak semmiféle előfeltevést a kettő egymásra gyakorolt hatásáról. Lehet persze úgy érvelni, hogy a magasabb növekedési ütem alacsonyabb deficitet, vagy az alacsonyabb deficit (a nagyobb bizalom és alacsonyabb kamat folytán) magasabb növekedést tesz lehetővé. De fordított kapcsolat is lehetséges: ha az alacsonyabb deficit úgy jön létre, hogy az állami beruházások elmaradnak, az infrastruktúra, az oktatási és egészségügyi rendszer leromlik, illetve az által, hogy az adóztatás szintje/szerkezete megbénítja a gazdaságot, akkor a kisebb deficit lassúbb növekedést (vagy stagnálást) von magával. Nincs tehát semmi ok arra, hogy a kettő kapcsolatát illetően bármiféle előfeltevéssel éljünk.

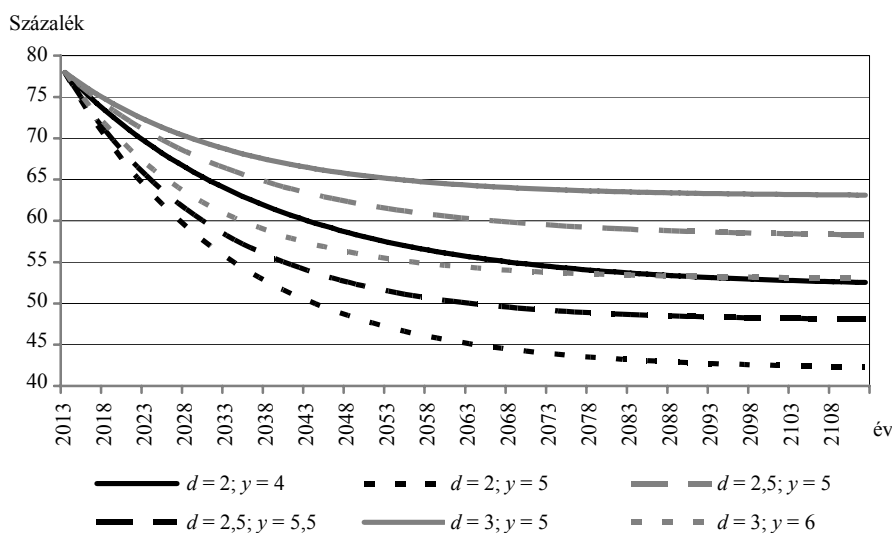
Egy fontos feltevésre azonban szükség van ahhoz, hogy a scenáriókat össze lehessen hasonlítani: az infláció üteme mindegyikben azonos (legegyszerűbb a hazai 3 százalékos inflációs célra gondolni), így a nominális növekedési ütemkülönbségek a reálnövekedés eltéréseiből adódnak. Ez azért fontos, mert ha a nominális gazdasági növekedés az infláció ütemétől függően is változhat, akkor a deficit a kamatokon keresztül a nominális növekedés függvényévé válik, és ez feleslegesen bonyolítaná illusztratív számításainkat. A változatlan infláció feltevését alátámasztó tartalmi érv az, hogy adott reálkamat esetén, a magasabb infláció növeli ugyan a deficitrátát, de nem befolyásolja az adósságrátát. Az infláció akkor tudja a reálkamatot lenyomni, ha

¹³ *Valentinyi Ákos*nak tartozom köszönettel a formula levezésért. A képlet nem egészen pontosan azt adja vissza, mint amivel számoltam, mert az adósságráta változására vonatkozó formula nem t -re, hanem, $t + 1$ -re van felírva, de ez a lényegen nem változtat, és a számszerű eltérés sem számottevő.

váratlanul emelkedik. A folyton váratlannak szánt emelkedés azonban hosszú távon hiperinflációt jelent, ettől a lehetőségtől pedig inkább eltekintek.

A 7. ábra hatféle konstans deficitnövekedés-pár feltevése mellett mutatja az adósságráta alakulását. Az induló szint 78 százalék (2013); a hipotetikus folyamatok ábrázolása 2113-ban szakad meg. A feltételezett deficitráták: 2, 2,5 és 3 százalék, a növekedés pedig 4 és 6 százalék között változik (ez 3 százalékos infláció mellett körülbelül 1 és 3 százalék közötti reálnövekedés).

7. ábra. A 78 százalékról induló adósságráta alakulása konstans deficitrátá és nominális GDP-növekedés egyes kombinációi mellet

Forrás: Saját számítás.

Az adósságráta ábrázolt pályáit csak abban az értelemben kell komolyan venni, hogy korántsem magától értetődő az 50 százalékos szinthez való konvergencia, s az utóbbi sem azt jelenti, hogy az adósságráta egyszer 50 százalék alá kerül. Az illusztrált pályák közül kettő csúszik 50 százalék alá (tartós 2 százalékos deficit és körülbelül 3 százalékos reálnövekedés esetén 30 év múlva; 2,5 százalékos deficit és körülbelül 2,5 százalékos reálnövekedés esetén 50 év múlva), a többi esetben az adósságráta vagy 50 százaléknál magasabb szint felé tart, vagy a végtelenben éri el az 50 százalékot.

A 2. táblázat az 1. táblázathoz hasonló, illusztratív számításokat tartalmaz arról, hogy alternatív deficitnövekedés-párok mellett hány év múlva kerülhet a hazai adósságráta 50 százalék alá. A beszínezett terület olyan kombinációkat tartalmaz, amelyek estében soha (zárójelben az az érték szerepel, amely felé az adósságráta hosszú távon tart). 3 százalék feletti deficitrátákkal nem számoltam.

2. táblázat

*Az 50 százalék alatti adósságráta elérésének időigénye (évek száma)
alternatív konstans deficitrák és nominális GDP-növekedési ütemek mellett (induló érték: 78 százalék)*

Nominális GDP- növekedés (százalékos változás)	GDP reál- növekedés 3 százalékos inf- láció mellett (szá- zalékos változás)	Deficit/GDP (százalék)				
		1,0	1,5	2,0	2,5	3,0
Az 50 százalék alatti szint eléréséhez szükséges évek száma						
4	1,0	21	34	(50)	(63)	(75)
4,5	1,5	18	25	51	(56)	(67)
5	1,9	15	20	32	(50)	(60)
5,5	2,4	14	17	24	52	(55)
6	2,9	12	15	20	32	(50)
6,5	3,4	11	13	17	24	59
7	3,9	10	12	15	20	32
7,5	4,4	9	11	13	17	24
8	4,9	9	10	12	15	19

* A zárójelben levő adatok azt mutatják, hogy milyen szint felé tart az adósságráta, ha nem süllyed 50 százalék alá.

Megjegyzés. A táblázat adatai illusztratív számítások.

A 2. táblázat segítségével bárki kikeresheti, hogy – az általa valószínűsített növekedésdeficit-kombinációtól függően – hány év múlva kerülhet az állami adósságráta 50 százalék alá, (illetve egyáltalán az alá kerülhet-e). Az mindenesetre látható, hogy nem kell kifejezetten borúlátó feltevésekkel élni ahhoz, hogy az adósságráta ne érje el az 50 százalékot, ellenben túlzottan derülátó feltevések kellenek ahhoz, hogy a megcélzott szint 20-25 évnél gyorsabban legyen elérhető. A személyes derülátó változatom a deficitráta nézve 2,5-3 százalék, a nominális növekedésre pedig 5-5,5 százalék (körülbelül 2-2,5 százalékos reálnövekedés); ebben a tartományban van esély arra, hogy az adósságráta mintegy 50 év múlva 50 százalék alá kerüljön. A 2,5 százalék alatti tartós deficitráta és a 6 százalék feletti tartós nominális (3 százalék feletti reál-) növekedés kombinációja szerintem valószínűtlen, ellenben lehetséges, hogy hosszabb távon a deficitráta 3 százalékhöz közeli, a nominális növekedés pedig 5,5 százalék alatti lesz – ez esetben az adósságráta nem érheti el az 50 százalékot.¹⁴

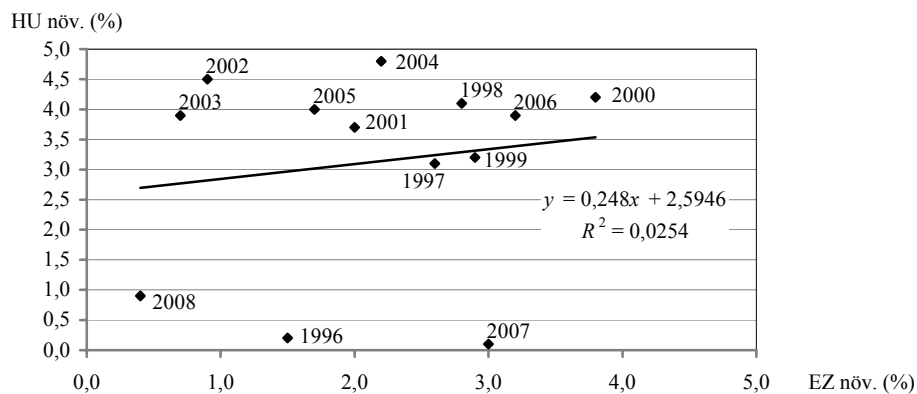
¹⁴ *Balaton* András írásom korábbi változatához azt az észrevételt fűzte, hogy a stabilitási törvényben szereplő, 2015-től hatályos adósságszabály rendkívül gyors adósságráta-csökkentést kényszerít ki, ezért a szabály betartása az illusztratív számításaim által jelzettnél gyorsabban vezet az 50 százalékos ráta eléréséhez (*Balaton* [2013]). *Mellár Tamás* [2013] viszont kimutatta, hogy *Balaton* és saját számításaim között nincs érdemi eltérés. A szakmai szempontból ígéretes eszmecsere relevanciáját az a körülmény szüntette meg, hogy az eleve hibás, prociklikus adósságszabály kiiktatásra került.

Végül arra is érdemes röviden kitérni, hogy a deficitre és növekedésre nézve milyen feltevéseket foglalnak magukban a *The Wall Street Journal*ból idézettek. Ez akár 5-6 év múlva is bekövetkezhet, ha az euróövezet kimagaslóan teljesítene. A jövőbeli hazai és euróövezeti teljesítmény ilyen szoros összekötése persze azt a kérdést is felveti, hogy az eddigi tapasztalatok szerint az euróövezet növekedése csakugyan meghatározza-e a hazait.

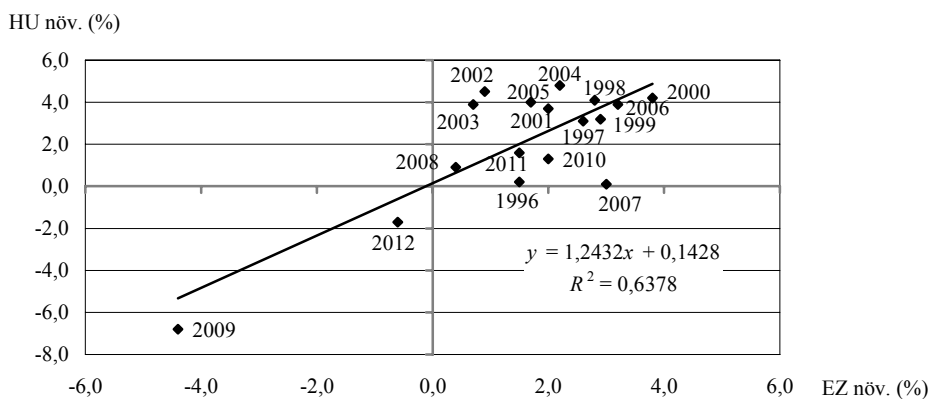
A 8. ábra bal és jobb oldalának összehasonlításából látható, hogy – a jelenlegi adatok szerint – 1996-tól 2008-ig alig volt összefüggés a kettő között; a kapcsolat csak a 2009. évi nemzetközi válság és az azt követő három év adatai folytán mutatható ki.

8. ábra. Magyarország és az euróövezet éves gazdasági növekedésének kapcsolata

a) 1996 és 2008 között

b) 1996 és 2012 között

Forrás: AMECO-adatbázis.

Tegyük azonban fel, hogy az elmúlt négy évben keletkezett szoros kapcsolat tartósan fennmarad. Ha az eurózóna gazdasága a jelenlegi 0,5 százalékos körüli zsugorodásról például 2,5 százalékos növekedésre (az 1998–2002-es időszak átlagára) változna, az feltétlenül jobb teljesítmény lenne, ha pedig a ritka években tapasztalt 3 százalékosra, az valóban kimagaslónak nevezhető. Az 3. táblázat azokat a hazai 2, 2,5, illetve 2,9 százalékos deficitrátához tartozó gazdasági növekedési ütemeket tartalmazza, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az adósságráta 10, illetve 6 év alatt 50 százalék alá kerüljön (az 5 évet elhagytam). Az utolsó előtti oszlopban szerepel az euróövezet feltételezett reálnövekedése, az utolsóban pedig a hazai növekedés afeletti többlete.

3. táblázat

A deficitrátára és a gazdasági növekedésre vonatkozó mely feltevések mellett sülyedhet 10, illetve 6 év múlva 50 százalék alá az államadósság-ráta?

Idő (év)	Hazai deficit/GDP (százalék)	Hazai GDP nominális növekedése (százalék)	Hazai GDP reálnövekedése, ha az infláció 3 százalékos (százalék)	Eurózóna GDP reálnövekedése (százalék)	Eurózóna feletti hazai reálnövekedés (százalékpont)
10	2,0	8,0	4,9	2,5	2,4
	2,5	8,5	5,3	2,5	2,8
	2,9	10,0	6,8	2,5	4,3
6	2,0	11,5	8,3	3,0	5,3
	2,5	12,5	9,2	3,0	6,2
	2,9	13,0	9,7	3,0	6,7

Megjegyzés. A táblázat adatai illusztratív számítások.

Az 50 százalékos adósságráta 10, illetve 6 éves időhorizonton való eléréséhez 2 százalékos konstans deficitráta mellett (végig 3 százalékos inflációt feltételezve), megközelítően évi 5 százalékos, illetve 8 százalékos feletti reálnövekedés szükséges. Ha a deficitráta 2,5 százalékos, a szükséges reálnövekedés 5,3 százalékos, illetve több, mint 9 százalékos évente. A 2,9 százalékos deficitrátákhoz tartozó növekedési ütemeket már le sem írom (a táblázatban megtalálhatók, az euróövezet viszonyított növekedési többletekkel együtt). Röviden: csak a realitásoktól való teljes elszakadásként értelmezhető az az elképzelés, hogy az állami adósságráta 10, illetve 6 (5) év alatt 50 százalék alá csökkenhet.

3. Összegzés és kitekintés

Írásom két, szakmai indoklás nélkül bejelentett, statisztikai mutatókhoz kötött, számszerű kritérium teljesítésének lehetséges időigényét firtatta. Az áttekintett illusztratív scenáriók szerint meglehetően rosszak az esélyek arra, hogy az ún. válságadók (kiválasztott szektorokra kivetett különadók) megszüntetése feltételeként megjelölt 50 százalékos államadósság-ráta, valamint az euróövezeti csatlakozás feltételeként megszabott 90 százalékos felzárkózási szint három évtizeden belül elérhető legyen. Realisztikusabb feltevések mellett e szintek eléréséhez lényegesen több idő szükséges. Az is lehetséges, hogy hosszú távon az adósságráta 50 százaléknál magasabb, relatív fejlettségünk pedig az eurózóna 90 százaléknál alacsonyabb szint felé konvergál; ez esetben a megkívánt feltételek a végtelenben sem teljesülnek. Ellenben – a realitások határain belül mozgó feltevések mellett – nem lehetséges, hogy az állami adósságráta 5-6-10 év alatt 50 százalékos alá süllyedjen. Láthattuk, hogy a 10 évhez is kifejezetten extrém feltételek tartoznak, az 5-6 évhez tartozók pedig mérlegelést sem érdemelnek. Fontos azonban, hogy a közvélemény és a gazdaságpolitikusok egyaránt megértsék: az ilyen típusú statisztikai kritériumok közgazdasági szempontból távolról sem semlegesek. Figyelembe kell ugyanis venni két problémát, amelyeket az előzőkben csupán érintettem. Az egyik a feltételek és a célok, a másik a kétféle feltétel kapcsolatát érinti. Egyrészt alaposan végig kellene gondolni (és számolni), hogy mennyiben akadályozhatja a válságadók fenntartása az 50 százalékos adósságráta és a 90 százalékos fejlettségi szint megközelíthetőségét. Másrészt az a kérdés is beható elemzést érdemel, hogy ha egy stagnáló gazdaságban erőltetni kezdik a 80 százalékos adósságráta 50 százalékra történő leszorítást, az vajon nem blokkolja-e a gazdaság fejlődését, és nem tolja-e folyamatosan maga előtt a 90 százalékos relatív fejlettségi szint elérhetőségét.

Irodalom

- BARRO, R. [2005]: *A gazdasági növekedést meghatározó tényezők*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- BALATONI A. [2013]: Mikor vezethetők ki a válságadók? *Portfolio.hu*. augusztus 29. http://www.portfolio.hu/gazdasag/mikor_vezethetok_ki_a_valsgadok.188363.html
- BUIITER, W. – CORSETTI, G – ROUBINI, N. [1993]: Excessive Deficits: Sense and Nonsense in the Treaty of Maastricht. *Economic Policy*. Vol. 16. April. pp. 57–100.
- EUROSTAT–OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT) [2012]: *Methodological Manual on Purchasing Power Parities*. Methodologies and Working Papers. Publication Office of the European Union. Luxembourg.
- FEHÉR, M. [2013]: Hungary's PM Orban Says Sectoral Taxes to Remain for Several Years. *The Wall Street Journal*. July 18. <http://blogs.wsj.com/emergingEurope/2013/07/18/hungarys-pm-orban-says-sectoral-taxes-to-remain-for-several-years/>

- MAGYAR KÖZLÖNY [2011]: Magyarország Alaptörvénye. 43. sz. 10656–10681. old.
<http://www.kormany.hu/download/0/d9/30000/Alapt%C3%B6rv%C3%A9ny.pdf>
- MELLÁR T. [2013]: Kellemetlen tények, avagy mi jön ki az államadósság-matekból? *Portfolio.hu*.
Szeptember 4. http://www.portfolio.hu/gazdasag/kellemetlen_tenyek_avagy_mi_jon_ki_az_allamadossag-matekbol.4.188550.html
- NEMÉNYI J. – OBLATH G. [2012]: Az euró magyarországi bevezetésének újragondolása. *Közgazdasági Szemle*. LIX. évf. 6. sz. 569–571. old.
- OBLATH G. [2012]: Ezentúl minden másképpen volt? – Gondolatok a GDP-adatok legutóbbi revízióiról. *Statisztikai Szemle*. 90. évf. 6. sz. 559–570. old.
- OBLATH G. [2013a]: Mikor vezethetők ki a válságadók és mikor vezethető be az euró? *Az MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézetének blogja*. [http://blog.mtakti.hu/blog_cikk/?cikk\[cikk\]\[keyvalue\]=345](http://blog.mtakti.hu/blog_cikk/?cikk[cikk][keyvalue]=345)
- OBLATH G. [2013b]: Nem jön ki a matek. Kellemetlen tények a magyar gazdaságról (I. és II. rész). *Portfolio.hu*. Augusztus 6. és 7. http://www.portfolio.hu/gazdasag/nem_jon_ki_a_matek_kenyelmetlen_tenyek_a_magyar_gazdasagrol.187586.html
- ORIGO.HU [2011]: Hatalmas adósságcsökkentés kell a magyar euróhoz Matolcsy szerint. Március 3. <http://www.origo.hu/gazdasag/hirek/20110303-matolcsy-gyorgy-2020-elott-nem-erdekes-magyarorszag-szamara-az-euro.html#>
- PORTFOLIO.HU [2013]: Mit jelent Orbán 90 százalékos szabálya? Április 29. http://www.portfolio.hu/gazdasag/mit_jelent_orban_90_szazalekos_szabalya.183253.html

Summary

The article addresses issues of numerical economic policy criteria relying on statistical indicators. It analyses the conditions of reaching certain numerical targets as well the time required for reaching them, depending on alternative assumptions. These questions concern the problem of convergence, the discussion of which is based on two Hungarian examples. One is the catching up to the more advanced countries of the EU in terms of per capita income; the other relates to the prospects of a significant decrease in public debt in percent of GDP. The analysis is motivated by two announcements. First, the condition of Hungary's joining the Eurozone is to reach 90 percent of the region's income level, and second, the debt-to-GDP ratio should fall below 50 percent in order that the so-called crisis taxes be withdrawn. The article finds that, relying on realistic assumptions and adequate projection techniques, the time required for meeting these criteria is considerably longer than often assumed. Moreover, prospective economic developments may be significantly influenced by the numerical criteria themselves and interactions between the two criteria.